

## Politik Kavramların Edebiyat Üzerinden Terimleşmesi

Murat ŞENGÖZ\*

### Özet

Bu çalışma, edebiyatın politik kavramların oluşumuna yaptığı katkıyı incelemektedir. Politik kavramların yalnızca felsefi metinlerden değil, aynı zamanda edebi ve mitolojik figürlerden doğduğu savunulmaktadır. Çalışmada nitel içerik analizi yöntemi benimsenmiş, Machiavelli'nin Prens'inden Orwell'in 1984 ve Hayvan Çiftliği'ne, Camus'nün Veba ve Sisifos Söyleni'nden Goethe'nin Faust'una kadar geniş bir örneklem değerlendirilmiştir. Her bir figür, kökeni, edebi bağlamı, politik yansıması, sembolik anlamı ve terimleşme süreci açısından incelenmiştir. Bulgular, edebiyatın soyut politik düşünceleri somut ve kalıcı imgeler aracılığıyla sembolleştirdiğini ortaya koymaktadır. “Machiavellizm”, “Orwellian”, “Donkişotluk”, “Faustvari anlaşma” gibi kavramlar, edebiyatın ürettiği karakter ve alegoriler aracılığıyla toplumsal hafızada yer etmiş, akademik ve politik söylemlerde kalıcı hale gelmiştir. Çalışma, edebiyatın politik düşünceye yalnızca estetik bir katkı sağlamadığını; aynı zamanda kavramsal üretimin temel kaynaklarından biri olduğunu göstermektedir. Ayrıca, edebi figürlerin ideolojik işlevleri vurgulanmış; örneğin Jakobenliğin hem devrimci saflığı hem de şiddeti temsil eden ikili doğası ortaya konmuştur. Günümüzde dijital çağda bile Orwell'in kavramlarının gözetim toplumunu tanımlamada kullanılması, edebi metaforların güncelliğini koruduğunu göstermektedir. Sonuç olarak edebiyat, siyasetin soyut dünyasını kültürel olarak kalıcı imgelerle besleyen güçlü bir kavramsal kaynak olarak değerlendirilmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** siyasi kavramlar, edebiyat, sembolizm, alegori

### The Terminologization of Political Concepts Through Literature

#### Abstract:

This study investigates the contribution of literature to the formation of political concepts. It argues that political concepts are not solely products of philosophical or scientific discourse but also emerge from literary and mythological figures. Employing qualitative content analysis, the research examines a wide corpus including Machiavelli's The Prince, Orwell's 1984 and Animal Farm, Camus's The Plague and The Myth of Sisyphus, and Goethe's Faust. Each figure is analyzed through its origins, literary context, political implications, symbolic meaning, and process of conceptualization. The findings reveal that literature transforms abstract political

---

\* Dr., Bağımsız Araştırmacı, E-mail: muratsengoz74@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-6597-0161

ideas into concrete and enduring images, thereby enriching political language. Concepts such as “Machiavellianism,” “Orwellian,” “Don Quixotism,” and “Faustian bargain” have transcended their literary origins to become widely recognized metaphors in academic and political discourse. The study demonstrates that literature does not merely embellish politics with aesthetic expression but actively provides conceptual frameworks that shape political thought. Furthermore, the ideological functions of these concepts are emphasized; for instance, Jacobinism represents both revolutionary virtue and destructive violence. Even in the digital age, Orwellian terminology continues to describe surveillance societies, highlighting the ongoing relevance of literary metaphors. In conclusion, literature is presented as a vital source of conceptual production, capable of embedding abstract political categories into cultural memory through symbolic and narrative means.

**Keywords:** political concepts, literature, symbolism, allegory

## 1. Giriş

Edebiyat, insanlık tarihinin en eski ifade biçimlerinden biri olarak, yalnızca bireysel duygu ve deneyimlerin değil, aynı zamanda toplumsal ve siyasal süreçlerin de aynasıdır. Tarih boyunca mitlerden destanlara, romanlardan tiyatroya kadar farklı edebi türler, iktidar ilişkilerini, siyasal ideolojileri ve toplumsal mücadeleleri temsil eden semboller üretmiştir. Bu semboller metinsel bağlamın ötesine geçerek toplumsal hafızada yerleşmiş ve zamanla politik kavramlara dönüşmüştür. Örneğin Machiavelli’nin Prens’inden türeyen “Machiavellizm”, George Orwell’in 1984’ünde betimlenen “Orwellian” düzen ve “Big Brother” figürü, Cervantes’in Don Quijote’undan gelen “Don Kişotluk” veya Camus’nün Sisifos Söyleni’nde canlandırdığı “Sisifosyen direniş” kavramları, günümüzde yalnızca edebiyatın sınırları içinde değil, siyaset bilimi, sosyoloji ve günlük dilde de yerleşik terimler hâline gelmiştir (Berlin, 1996; Said, 2001).

Edebiyatın politik kavram üretme gücü iki düzlemde değerlendirilebilir. Birincisi, metinlerin doğrudan politik içerikli oluşudur; Orwell’in Hayvan Çiftliği (1945) ve 1984 (1949) romanları, totaliter rejimlere yönelik eleştiriler sunmuş ve alegorik figürler ile distopik betimlemeler üzerinden iktidar mekanizmalarını, siyasal dili ve gözetim pratiklerini ele almıştır (Pynchon, 2003). İkincisi ise edebiyatın dolaylı politikleşmesidir; Camus’nün Veba (1947) romanında salgın metaforu, yalnızca biyolojik bir afetin değil, faşizmin ve otoriterliğin topluma yayılışının alegorisi olarak işlev görmüştür (Arendt, 1951; Judt, 2007).

Politik kavramlar genellikle felsefî ve teorik metinlerde üretilse de, edebiyatın somut imgeleri bu kavramların geniş kitlelere mal olmasında kritik bir rol oynar. Siyasal teorinin soyut kategorileri, edebiyatın dramatik ve sembolik gücü aracılığıyla toplumsal hafızaya yerleşir. “Machiavellizm” doğrudan Prens’ten çıkmış olsa da, Machiavelli’nin karakterleri ve iktidar betimlemeleri edebi anlatı gücüyle kalıcı bir kavramsallaşma kazanmıştır (Skinner, 1981). Benzer şekilde “Kafkaesk” kavramı varoluşsal bağlamda, “Orwellian” ise politik bağlamda aynı süreci yaşamıştır. Eco’nun (1990) belirttiği gibi metafor yalnızca estetik bir araç değil, kavramsal bir inşa biçimidir; bu nedenle Orwell’in “Big Brother” figürü yalnızca kurgusal bir karakter değil, modern gözetim toplumlarının kavramsal çerçevesi olarak işlev görmektedir.

Edebiyat ile siyaset arasındaki ilişki, yalnızca edebiyat bilimi açısından değil, siyaset bilimi, tarih, sosyoloji ve kültürel çalışmalar açısından da önem taşır. Foucault’nun (1975) iktidar analizleri, Barthes’ın (1972) mitoloji kavramı ve Said’in (1978) kültürel temsil kuramı, edebi figürlerin politik anlamlarını çözümlemede önemli araçlar sunar. Atwood’un Damızlık Kızın Öyküsü (1985), kadın bedeninin politik denetim altında kavramsallaştırılmasını gösterirken; Huxley’in Cesur Yeni Dünya (1932), biyopolitikanın erken bir eleştirisini ortaya koymaktadır. Bu eserler, modern siyasal teorinin “otoriterlik”, “biyoiktidar” ve “toplumsal mühendislik” kavramlarının anlaşılmasında güçlü referans noktalarıdır (Agamben, 1998; Butler, 2004).

Bu çalışma, edebi figürlerin politik kavramlara dönüşüm sürecini incelemeyi amaçlamaktadır. “Machiavellizm”, “Orwellian”, “Robespiyaryen”, “Faustvari modernleşme”, “Don Kişotluk”, “Prometheus kompleksi” ve “Sisifosyen direniş” kavramları, hem edebi kökenleri hem de siyasal söylemdeki işlevleri açısından ele alınacaktır. Ayrıca Steinbeck’in Fareler ve İnsanlar’ı, Camus’nün Veba’sı ve Dickens’ın İki Şehrin Hikâyesi gibi eserler analiz edilerek edebiyatın politik terim üretimindeki rolü gösterilecektir. Türk anlatı geleneğinde ise Malkaçoğlu Osmanlı gaza ideolojisini, Battal Gazi dini kahramanlığı ve inanç uğruna mücadeleyi, Köroğlu haksızlığa karşı direnişi ve Bolu Beyi adaletsiz otoriteye karşı toplumsal direnişi temsil eden politik alegoriler olarak ele alınacaktır.

Araştırma üç katkı hedeflemektedir: Teorik olarak, politik kavramların yalnızca felsefi veya bilimsel metinlerde değil, edebiyat aracılığıyla da oluştuğunu göstermek; yöntemsel olarak, disiplinlerarası bir yaklaşım benimseyerek edebi metinleri politik teori bağlamında incelemek; toplumsal olarak ise edebi figürlerin kavramsal işlevini açıklayarak güncel politik söylemlerde kullanılan metaforların tarihsel ve kültürel kökenlerine ışık tutmaktır. Bu çalışma, Barthes (1972), Foucault (1975) ve Said’in (1978) teorik çerçevelerine yaslanmakla birlikte,

onları aşarak edebiyatı yalnızca yansıtıcı değil, aynı zamanda kavram üretici bir kaynak olarak konumlandırmaktadır.

## 2. Yöntem

Bu araştırma, edebi ve mitolojik figürlerin politik kavramlara dönüşüm sürecini incelemek amacıyla nitel, yorumlayıcı ve disiplinlerarası bir yaklaşım benimsemektedir. Çalışma, politik kavramların yalnızca felsefi veya bilimsel metinlerden değil, edebiyatın sembolik anlatılarından da doğduğunu varsaymaktadır.

Veriler iki kaynaktan derlenmiştir. Birincil veriler arasında Machiavelli'nin Prens'i, Orwell'in 1984 ve Hayvan Çiftliği, Camus'nün Veba ve Sisifos Söyleni, Goethe'nin Faust'u, Cervantes'in Don Quijote'u, Dickens'ın İki Şehrin Hikâyesi, Steinbeck'in Fareler ve İnsanlar'ı ile Prometheus, Pandora, Kronos, Zeus, Athena, Ares, Hades ve Oidipus gibi mitolojik figürler yer almaktadır. İkincil veriler ise politik teori literatürü, edebiyat eleştirileri ve kavramlaşma üzerine akademik çalışmalardan elde edilmiştir.

Örnekleme, politik anlam taşıyan semboller üretme kapasitesi, akademik literatürde politik metafor veya alegori olarak yorumlanmış olması ve toplumsal hafızada kavramlaşma potansiyeline sahip olması kriterlerine göre seçilmiştir. Analiz sürecinde içerik, tematik ve söylem analizi bir arada kullanılmıştır. İlk aşamada, birincil metinlerde yer alan politik semboller ve figürler içerik analiziyle kodlanmıştır. Örneğin, Prens'te "aslan" ve "tilki" metaforları, 1984'te "Büyük Birader", Mesnevi'de "ney", Şehname'de "Rüstem" ve Türk anlatı geleneğinde "Malkaçoğlu", "Battal Gazi", "Bolu Beyi" ve "Köroğlu" gibi figürler ayrı kodlar olarak tanımlanmıştır.

İkinci aşamada, bu kodlar tematik analiz yoluyla üst kategorilere ayrılmıştır: otorite, direniş, devrim, kriz ve özgürlük gibi. Üçüncü aşamada ise söylem analizi uygulanarak figürlerin tarihsel bağlamları ve ideolojik işlevleri değerlendirilmiştir. Örneğin Orwell'in "yeni söylem" kavramı Foucault'nun iktidar–dil ilişkisi bağlamında; Şehrazat figürü Said'in temsil kuramı çerçevesinde incelenmiştir. Benzer şekilde Bolu Beyi despotizm ve keyfi iktidar söylemleriyle, Battal Gazi inanç merkezli direniş metaforuyla, Köroğlu haksızlığa karşı direnişle ve Malkaçoğlu Osmanlı gaza ideolojisiyle ilişkilendirilmiştir.

Araştırma, edebi metinleri politik teoriyle ve ikincil kaynaklarla karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Bulguların geçerliliği, mevcut literatürle karşılaştırılarak sağlanmış ve metinlerin tarihsel ile kültürel bağlamları korunmuş, doğru atıf ilkelerine riayet edilmiştir. Bu yöntemsel

yaklaşım, edebiyatın yalnızca bir yansıtıcı alan olmadığını, aynı zamanda politik kavramların üretildiği çok değerli bir kaynak olduğunu ortaya koymaktadır.

### **3. Bulgular**

Bu bölümde, edebi figürlerin politik kavramlara dönüşüm süreci ele alınmaktadır. Seçilen örnekler, yalnızca edebiyatın estetik boyutunu değil, aynı zamanda siyasal düşüncenin kavramsallaşmasını yansıtır. Bu bağlamda, otorite ve iktidar, direniş ve isyan, devrim ve modernleşme ile toplumsal kriz ve yozlaşma alegorileri üzerinden analizler yapılmaktadır.

#### **3.1. Otorite ve İktidar Alegorileri**

Otorite ve iktidar kavramları, edebiyatın politik sembolleştirme gücünün en belirgin biçimde görüldüğü alanlardan biridir. Tarih boyunca edebi metinler, mutlak gücün, denetimin ve otoritenin farklı yüzlerini temsil eden alegoriler üretmiştir. Bu figürler, hem iktidarın sürekliliğini sağlayan stratejileri hem de baskı ve şiddet yoluyla kurulan tahakküm ilişkilerini açığa çıkarır. Machiavelli'nin iktidar pragmatizmini tanımlayan “Machiavellizm” kavramından, Orwell'in distopyasında bireyin mutlak gözetim altına alınmasını temsil eden “Big Brother” metaforuna kadar pek çok örnek, otoriteyi edebi semboller aracılığıyla kavramsallaştırmıştır. Benzer şekilde Zeus ve Hades gibi mitolojik figürler, devlet otoritesinin hem kurucu hem de cezalandırıcı doğasının alegorileri olarak işlev görmektedir. Aynı bağlamda, Margaret Atwood'un Damızlık Kızın Öyküsü (1985) eseri, kadın bedeninin politik iktidar tarafından denetim altına alınmasını göstererek biyopolitik kontrol ve otoritenin alegorik bir temsilini sunar. Atwood'un distopik toplumunda “damızlık” figürü, devletin toplumsal ve cinsel düzeni belirleme gücünü simgeler.

Buna paralel olarak, Aldous Huxley'in Cesur Yeni Dünya (1932) eseri de toplumsal mühendislik, genetik kondisyonlama ve kitlesel kontrol mekanizmaları üzerinden modern biyopolitikanın erken eleştirisini yapar. Huxley'in kurgusunda bireyler, devletin önceden tasarlanmış hiyerarşik sistemine göre biçimlendirilir ve böylece otorite, hem üretim hem de psikolojik düzeyde sistematik olarak uygulanır. Bu alt bölümde, otorite ve iktidarın edebi ve mitolojik figürler aracılığıyla nasıl kavramlaştığı incelenmektedir.

##### **3.1.1. Machiavellizm (Niccolò Machiavelli, Prens)**

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Niccolò Machiavelli'nin Prens (1513) adlı eseri, modern siyaset biliminin kurucu metinlerinden biri kabul edilmektedir (Skinner, 1981). Machiavelli, Rönesans İtalya'sının çalkantılı politik ortamında kaleme aldığı bu eserinde, iktidarın nasıl elde edileceğini ve sürdürüleceğini pratik gözlemler ışığında tartışır. Eser, uzun süre “ahlaksız

siyaset”in savunusu olarak damgalanmış; “Machiavellizm” kavramı, güç için her yolun mubah görüldüğü bir anlayışın karşılığına dönüşmüştür (Berlin, 1996).

**Edebi Bağlam:** Her ne kadar Prens bir politik teori kitabı olarak sınıflandırılrsa da, anlatımındaki alegorik üslup, karakteristik figürler ve metaforlar, eserin edebi yönünü de güçlü kılar. Machiavelli’nin “tilki gibi kurnaz, aslan gibi güçlü ol” benzetmesi, politik figürlerin metaforik tasvirinin edebi gücünü gösterir (Machiavelli, 1532/2005). Böylece eser, yalnızca bir siyasi el kitabı değil, aynı zamanda bir politik alegori işlevi görür.

**Politik Yansıma:** Machiavellizm, gücün korunması ve genişletilmesi uğruna araçsal aklın kullanılmasını ifade eder. Bu yaklaşım, siyaset felsefesinde realizm akımının temellerinden biri sayılır (Mansfield, 1996). Machiavelli’ye göre iktidarın sürekliliği için gerektiğinde şiddet, hile veya manipülasyon kullanılabilir. Bu yönüyle “Machiavellist” olmak, yalnızca teorik bir duruş değil, modern politikada hâlâ kullanılan bir nitelendirme biçimidir.

**Sembolik Anlam:** “Machiavellizm” kavramı, tarihsel bağlamından çıkarak geniş bir metafor haline gelmiştir. İktidar ilişkilerinde çıkarıcılığın, manipülasyonun ve stratejik pragmatizmin sembolü olmuştur. Günümüzde bu kavram yalnızca siyasetçiler için değil, aynı zamanda iş dünyasında ya da kişisel ilişkilerde aşırı pragmatizmi tanımlamak için de kullanılır (Christie & Geis, 1970).

**Terimleşme Süreci:** “Machiavellizm”, akademik literatürde psikolojiden uluslararası ilişkilere kadar geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Özellikle “karanlık üçlü” (dark triad) kişilik özelliklerinden biri olarak Machiavellizm, bireyin manipülatif eğilimlerini açıklayan bir psikolojik kavramdır (Paulhus & Williams, 2002). Politik söylemde ise, bu terim genellikle etik dışı stratejileri meşrulaştırmaya yönelik bir eleştiri ya da suçlama biçiminde kullanılır.

### 3.1.2. Orwellian Düzen ve Big Brother (George Orwell, 1984)

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** George Orwell’in 1984 (1949) adlı distopyası, totaliter rejimlerin en çarpıcı alegorilerinden biridir. II. Dünya Savaşı’nın ardından yükselen faşizm ve Stalinist totalitarizm, Orwell’in eserine doğrudan ilham kaynağı olmuştur (Meyers, 2000). Kitap, “Büyük Birader” (Big Brother), “düşünce polisi” ve “yeni söylem” (New speak) gibi kavramlarıyla edebiyatın ötesine geçerek politik literatüre girmiştir.

**Edebi Bağlam:** Roman, sıradan bir memur olan Winston Smith’in totaliter bir devlet düzeninde yaşadığı yabancılaşmayı ve direniş çabasını anlatır. Edebi açıdan, Orwell’in sade dili ve distopik atmosferi, okuyucuda hem korku hem de politik uyanış etkisi yaratır. Romanın

sloganları –“Savaş Barıştır”, “Özgürlük Köleliktir”, “Cahillik Kudrettir”– iktidarın dil üzerindeki manipülasyonunu dramatik bir şekilde gözler önüne serer (Orwell, 1949/2013).

**Politik Yansıma:** “Orwellian” kavramı, devletin bireyler üzerindeki gözetim ve denetim mekanizmalarının aşırılığını tanımlamak için kullanılmaktadır. “Big Brother” figürü, sürekli gözetim altındaki toplumu ifade eden evrensel bir metafor haline gelmiştir. Günümüzde dijital gözetim, sosyal medya takip sistemleri ve algoritmik denetimler sıklıkla “Orwellian” terimiyle betimlenmektedir (Lyon, 2007).

**Sembolik Anlam:** “Orwellian” düzen, yalnızca totaliter devletleri değil, aynı zamanda modern demokrasilerin içindeki otoriterleşme eğilimlerini tanımlamak için de kullanılmaktadır. “Big Brother” ifadesi, devletin ya da şirketlerin bireylerin özel yaşamına müdahalesini temsil eden bir semboldür. Bu bağlamda Orwell’in romanı, günümüzde “dijital panoptikon” tartışmalarının kavramsal kaynağı haline gelmiştir (Zuboff, 2019).

**Terimleşme Süreci:** Orwell’in kurgusal kavramları, kısa sürede toplumsal dile yerleşmiştir. “Orwellian” kelimesi Oxford İngilizce Sözlüğü’ne girmiş, medya ve siyaset söylemlerinde sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. “Big Brother” televizyon programından dijital gözetim tartışmalarına kadar pek çok bağlamda yeniden üretilmiş, böylece edebi bir figür evrensel bir politik terime dönüşmüştür.

### 3.1.3. Zeus’un İktidarı

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Zeus, Yunan mitolojisinin en güçlü figürü ve Olimpos’un baş tanrısıdır. Titanlar Savaşı (Titanomakhia) sonunda babası Kronos’u devirerek göklerin hâkimi olmuştur. Kronos’un çocuklarını yutması ve Zeus’un kurtulması, iktidarın el değiştirmesi ve tiranlığa karşı yeni bir düzenin kurulması açısından alegoriktir. Zeus yalnızca göklerin değil, aynı zamanda toplumsal düzenin, adaletin ve yasaların da koruyucusudur. Antik Yunan’da ona “Zeus Horkios” (antlaşmaların koruyucusu) ve “Zeus Xenios” (misafirperverliğin koruyucusu) gibi sıfatlar verilmiştir. Bu da onun yalnızca doğa tanrısı değil, aynı zamanda **politik düzenin metaforu** olduğunu gösterir.

**Edebi Bağlam:** Homeros’un İlyada ve Odysseia destanlarında Zeus, tanrıların toplantılarında son sözü söyleyen, savaşların kaderini belirleyen mutlak iktidar sahibidir. Aiskhylos’un tragedyalarında Zeus, kaderi tayin eden otorite olarak çıkar karşımıza. Euripides’in eserlerinde ise Zeus hem koruyucu hem de cezalandırıcı yönleriyle öne çıkar. Bu bağlamda Zeus, yalnızca bir mitolojik figür değil, edebiyatta iktidarın nihai kaynağı olarak sembolleşmiştir.

**Politik Yansıma:** Zeus’un iktidarı, politik teoride monarşinin ve mutlak devlet otoritesinin metaforu olarak yorumlanır. Modern siyaset felsefesinde “Zeusvari iktidar” ifadesi, sorgulanamaz devlet gücünü tanımlamak için kullanılabilir. Özellikle Hobbes’un Leviathanında devletin doğa durumuna karşı “en yüksek otorite” olarak tanımlanması, mitolojik olarak Zeus’un rolüne benzetilmiştir.

**Sembolik Anlam:** Zeus, hem adaletin kaynağı hem de cezalandırıcı otoritedir. Politik bağlamda bu ikili doğa önemlidir: devlet hem düzen ve güvenliği sağlar, hem de gerektiğinde şiddet ve baskı uygular. Bu nedenle Zeus figürü, iktidarın hem koruyucu hem de tehditkâr yüzünü simgeler.

**Terimleşme Süreci:** “Zeusvari otorite” ifadesi akademik literatürde sınırlı kullanılsa da, edebiyat, siyaset bilimi ve popüler söylemde mutlak iktidarın sembolik bir tanımı haline gelmiştir. Zeus, devletin hem kurucu hem de mutlaklaştırıcı gücünü temsil ettiği için, mitolojiden siyasete aktarılan en güçlü figürlerden biridir.

#### 3.1.4. Hades ve Yeraltı Dünyası

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Hades, Zeus ve Poseidon ile birlikte evrenin üç büyük hâkiminden biridir. Ona ölümler diyarı bırakılmıştır. Hades, ölüm ve cezalandırmanın mutlak otoritesidir. Onun krallığı, kaçıışı olmayan bir düzeni temsil eder.

**Edebi Bağlam:** Antik tragedyalarda Hades, kaderin kaçınılmazlığı ve ölümler diyarının sert düzeni ile sembolleştirilmiştir. Örneğin Orpheus’un Eurydike’yi kurtarmak için Hades’e inişi, ölüm ve iktidar arasındaki mutlak sınırı gösterir.

**Politik Yansıma:** Hades’in yeraltı dünyası, totaliter ve baskıcı düzenlerin alegorisi olarak okunabilir. Mutlak kontrol, gözetim ve cezalandırma mekanizmalarıyla Hadesvari düzen, modern politik söylemde distopik rejimlerle benzerlik taşır.

**Sembolik Anlam:** Hades, hem korku hem de disiplinin sembolüdür. Politik düzlemde bu, vatandaşların sürekli gözetim altında olduğu, cezalandırma mekanizmasının iktidarın temel dayanağı olduğu baskıcı devlet aygıtını simgeler.

**Terimleşme Süreci:** “Hadesvari rejim” ifadesi doğrudan akademik literatürde sık görülmesine de, edebiyat ve medya dilinde otoriter rejimleri betimleyen güçlü bir metafor olarak yer bulur. Özellikle distopik edebiyat (1984, Cesur Yeni Dünya) ile Hades’in yeraltı krallığı arasında analogiler kurulmuştur.

#### 3.1.5. Rüstem ve Kahramanlık Alegorisi (Firdevsî, Şehname)

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Firdevsî'nin Şehname'si (yaklaşık 1010), Fars edebiyatının en önemli destanı ve dünya epik literatürünün temel eserlerinden biridir. Yaklaşık 50.000 beyitten oluşan bu eser, İran'ın mitolojik ve tarihsel geçmişini bir kahramanlık anlatısı içinde işler. Destanın merkezi figürlerinden biri olan Rüstem, yalnızca bireysel kahramanlıkların değil, aynı zamanda devlet düzeninin ve toplumsal adaletin koruyucusu olarak sembolleşmiştir (Davis, 2006). Onun savaşları ve ahlaki kararları, İran kültürel hafızasında hem politik liderlik hem de kahramanlık alegorisi haline gelmiştir.

**Edebi Bağlam:** Rüstem, sıradan bir savaşçı değil, kahramanlık ile devlet arasındaki ilişkinin simgesidir. Şehname'de Rüstem, İran hükümdarlarının tahtını korumak, ülkenin sınırlarını savunmak ve düzeni sürdürmek için defalarca görevlendirilir. Özellikle “Rüstem'in Yedi Serüveni” (Haft Han-ı Rüstem) bölümlerinde, kahramanın adalet adına verdiği mücadeleler, politik bir düzenin ayakta kalması için bireysel kahramanlığın önemini dramatize eder (Yarshater, 1988).

**Politik Yansıma:** Rüstem figürü, politik söylemde iktidarın yalnızca kurumsal değil, aynı zamanda ahlaki ve kahramanca eylemlerle meşrulaştığını sembolize eder. Kahraman, hükümdarın otoritesini destekler; ancak gerektiğinde onu eleştirir veya sınırlandırır. Bu bağlamda Rüstem, otoritenin meşruiyetini sürekli olarak sıyan bir figürdür. Modern politik teori açısından, Rüstem'in iktidar karşısındaki konumu “güç ile etik arasındaki dengeyi” sembolize eder (Yarshater, 1988; Davis, 2006).

**Sembolik Anlam:** Rüstem, İran kültüründe “adalet ve kahramanlık”ın alegorisi olarak yaşamaktadır. Onun şahsında kahramanlık, yalnızca fiziksel güç değil, toplumsal düzeni koruma, mazlumu savunma ve despotizme karşı durma sorumluluğu anlamına gelir. Bu nedenle Rüstem, Batı edebiyatındaki Machiavelli'nin “iktidarın çıplak yüzü” ya da Orwell'in “otoriter gözetim” metaforlarından farklı olarak, iktidarın etik dayanağını temsil eden bir figürdür.

**Terimleşme Süreci:** “Rüstemvari kahramanlık” ifadesi, modern İran edebiyatında ve politik söylemde sıkça kullanılan bir metafor haline gelmiştir. Günümüzde hem edebiyat eleştirilerinde hem de politik tartışmalarda “Rüstem” adı, adalet uğruna verilen kahramanca mücadelelerin sembolü olarak anılmaktadır. Örneğin, çağdaş İran siyasetine dair yazılarda, liderlerin ahlaki sorumlulukları Rüstemvari bir metaforla değerlendirilmektedir (Kia, 2016). Böylece Firdevsî'nin destan kahramanı, hem ulusal kimliğin hem de politik kavramsallaştırmanın kalıcı bir ögesine dönüşmüştür.

### **3.1.6. Biyoiktidar ve Kadın Bedeni: Atwood (Margaret Atwood, Damızlık Kızın Öyküsü, 1985)**

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Margaret Atwood'un Damızlık Kızın Öyküsü (1985) eseri, 1980'ler Kuzey Amerika'sında kadın hakları ve teokratik eğilimler bağlamında şekillenen distopik bir anlatıdır (Atwood, 1985). Eser, kadın bedeninin politik iktidarın kontrol aracı olarak kavramsallaştırıldığı bir toplum modelini inceler. Atwood, bu romanıyla modern siyasal teori bağlamında biyopolitika ve devletin cinsiyet üzerindeki müdahalesi üzerine bir eleştiri sunar (Agamben, 1998; Butler, 2004).

**Edebi Bağlam:** Roman, distopik bir anlatı olarak kurgusal karakterler ve sembolik dil aracılığıyla politik temaları işler. Atwood, dil, ritüel ve sınıflandırmalar üzerinden kadınların bedensel ve toplumsal denetim altına alınmasını gösterir. Bu yönüyle eser, yalnızca politik bir tartışma değil, aynı zamanda güçlü bir edebi alegori işlevi görür.

**Politik Yansıma:** Damızlık Kızın Öyküsü, kadın bedeni üzerindeki devlet kontrolünü, üretim ve üreme süreçlerinin politikleştirilmesini ele alır. Atwood'un kurgusu, biyopolitikanın (Foucault, 1976) birey ve topluluk üzerindeki somut etkilerini gözler önüne serer. Eserdeki "damızlık" figürü, bireysel özgürlüğün ve bedensel özerkliğin sistematik olarak sınırlandırılmasını simgeler.

**Sembolik Anlam:** Roman, kadın bedeninin politik otorite ve ideoloji aracı olarak kullanımını sembolize eder. Eserdeki ritüeller, isimlendirme ve kıyafetler, bireysel kimlik ile devlet müdahalesi arasındaki çatışmayı metaforik olarak ifade eder. Günümüzde eser, feminist kuram ve biyopolitik tartışmalar için önemli bir referans olarak kullanılmaktadır.

**Terimleşme Süreci:** Damızlık Kızın Öyküsü, edebiyat ve sosyal bilimlerde biyopolitika, otoriterlik ve toplumsal mühendislik kavramlarını tartışmak için sıkça başvurulmuş bir örnek olmuştur (Butler, 2004). Kadın bedeni, toplumsal kontrol ve devlet müdahalesi bağlamında analiz edilen merkezi bir kavram haline gelmiştir.

### **3.1.7. Biyopolitika ve Toplumsal Mühendislik: Huxley (Aldous Huxley, Cesur Yeni Dünya, 1932)**

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Aldous Huxley'in Cesur Yeni Dünya (1932) eseri, erken 20. yüzyılın bilimsel ilerleme ve toplumsal düzen kaygılarını yansıtır. Eser, genetik mühendislik, kitlesel üretim ve sosyal kontrol mekanizmalarının bireyler üzerindeki etkilerini kurgusal bir çerçevede ele alır. Huxley, biyopolitikanın erken bir eleştirisini sunarak modern devletin birey üzerindeki müdahalelerini sorgular (Huxley, 1932; Foucault, 1976).

**Edebi Bağlam:** Roman, distopik bir anlatı ve bilimkurgu estetiği üzerinden toplumsal mühendisliği metaforik olarak işler. Huxley'in yaratıcı dili, karakterleri ve sembolik toplum yapısı, eserin edebi gücünü ve eleştirel derinliğini artırır.

**Politik Yansıma:** Cesur Yeni Dünya, bireylerin doğumdan itibaren toplumsal hiyerarşi ve işbölümü çerçevesinde tasarlandığı bir düzeni tasvir eder. Huxley, teknolojik müdahale ve psikolojik kondisyona dayalı sosyal kontrolü tartışarak modern biyopolitikanın potansiyel sonuçlarını gösterir.

**Sembolik Anlam:** Roman, bireysel özgürlük ile toplumsal düzen arasındaki çatışmayı sembolize eder. Genetik seçim, şartlanma ve tüketim kültürü, modern devletlerin biyopolitik müdahalelerinin metaforik yansımaları olarak ele alınır. Eser, günümüzde etik, bilim ve siyaset kuramı bağlamında güçlü bir tartışma zemini sunar.

**Terimleşme Süreci:** Cesur Yeni Dünya, biyopolitika, toplumsal mühendislik ve teknolojik kontrol kavramlarının akademik literatürde tartışılması için referans gösterilen klasik bir metin olmuştur. Huxley'in eseri, bilimsel ilerleme ve etik kaygıların edebiyat yoluyla politik eleştiriye dönüştürülmesinin örneğini teşkil eder (Agamben, 1998).

### 3.2. Direniş ve İsyan Alegorileri

Edebiyat ve mitoloji, yalnızca otoriteyi temsil eden semboller üretmekle kalmaz; aynı zamanda otoriteye karşı direnişin ve bireysel ya da kolektif başkaldırının da simgesel temsillerini yaratır. Bu figürler, çoğu zaman sonuçsuz veya trajik olsa bile, direnişin kendisini politik bir değer olarak öne çıkarır. Cervantes'in Don Quijote'u, gerçeklikten kopuk ama idealler uğruna verilen romantik mücadelenin sembolü iken; Prometheus, bilgi ve özgürlük uğruna tanrılara başkaldıran trajik kahraman olarak, ilerlemenin ve entelektüel isyanın figürüdür. Camus'nün Sisifos'u ise, sonuçsuz kalmaya mahkûm mücadelelerin bile etik-politik bir anlam taşıdığını vurgulayan bir metafor üretir. Türk destan geleneğinde ise Bolu Beyi zalim otoritenin alegorisi, Köroğlu ise bu otoriteye karşı verilen direnişin sembolüdür. Bu bağlamda direniş ve isyan alegorileri, bireyin ya da toplumların otoriteye rağmen sürdürdüğü mücadeleleri kavramsallaştıran güçlü politik sembollere dönüşmüştür.

#### 3.2.1. Don Kişotluk (Miguel de Cervantes, Don Quijote)

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Cervantes'in Don Quijote (1605; 1615) adlı romanı, Batı edebiyatının kurucu metinlerinden biridir. Roman, şövalye romanlarına fazlasıyla kapılan Alonso Quijano'nun kendini Don Quijote olarak yeniden yaratmasını ve hayali idealleri uğruna gerçeklikle çatışmasını anlatır (Riley, 1986).

**Edebi Bağlam:** Roman, bir yandan ortaçağ şövalyelik geleneğinin parodisini yaparken, diğer yandan insanın idealizm ve gerçekçilik arasındaki gerilimini sahneler. Don Quijote’un yel değirmenlerine saldırması, edebiyat tarihinin en ünlü sahnelerinden biridir ve hayali tehditlerle gerçek tehlikeler arasındaki farkın dramatik bir göstergesidir.

**Politik Yansıma:** “Don Kişotluk” kavramı, siyasal söylemde gerçeklikten kopuk, romantik ve başarısız idealizmi tanımlamak için kullanılır. Politik hareketler, ulaşılması imkânsız idealler uğruna mücadele ettiklerinde sıklıkla “Donkişotça” davranmakla eleştirilir. Bu kavram, ütopyacı siyaset anlayışına yönelik bir uyarı olarak işlev görür (Eagleton, 2011).

**Sembolik Anlam:** Don Quijote, insanın hayal ile gerçek arasındaki trajik çatışmasının sembolüdür. Politik bağlamda bu figür, toplumların idealist liderlerini ya da devrimci hareketlerini temsil edebilir. Ancak “Don Kişotluk” ifadesi çoğunlukla başarısız, naif ve gerçeklikten kopuk politik çabaları tanımlamak için kullanılır.

**Terimleşme Süreci:** “Donkişotluk” kavramı, farklı dillerde yerleşmiş ve politik eleştirinin vazgeçilmez bir metaforu olmuştur. Günümüz siyasal tartışmalarında, özellikle ütopyacı ya da romantik görülen projeler için sıklıkla kullanılmaktadır. Böylece Cervantes’in edebi karakteri, evrensel bir politik kavram haline gelmiştir.

### 3.2.2. Prometheus Kompleksi (Yunan Mitolojisi)

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Prometheus, Yunan mitolojisinin en güçlü figürlerinden biridir. Titan soyundan gelen Prometheus, tanrılara karşı çıkarak insanlara ateşi armağan etmiştir. Bu eylem, bilgiyi ve özgürlüğü temsil eden sembolik bir başkaldırıdır. Zeus tarafından cezalandırılan Prometheus, zincire vurulmuş ve her gün ciğeri kartallar tarafından yenmeye mahkûm edilmiştir (Hesiodos, MÖ 8. yy/2006).

**Edebi Bağlam:** Prometheus miti, yalnızca antik mitolojide değil, modern edebiyatta da yeniden yorumlanmıştır. Özellikle Aiskhylos’un Zincire Vurulmuş Prometheus adlı tragediyası, bu figürü insanlığın trajik kahramanı olarak betimlemiştir. Modern dönemde Goethe ve Shelley gibi yazarlar Prometheus’u özgürlük, bilgelik ve insanlık ideallerinin simgesi haline getirmişlerdir (Shelley, 1820/1993).

**Politik Yansıma:** “Prometheus Kompleksi” ifadesi, aydınlanmacı entelektüelin iktidara karşı başkaldırısını sembolize eder. Politik teoride Prometheus, otoriteye rağmen bilginin, ilerlemenin ve özgürlüğün savunucusu olarak görülmüştür. Devrimci hareketlerde entelektüelin rolü sıklıkla Prometheusçu bir metaforla açıklanır (Fromm, 1968).

**Sembolik Anlam:** Prometheus, insanlığın ilerleme arzusunu ve otoriteye başkaldırı gücünü sembolize eder. Ancak aynı zamanda bu başkaldırının bedelini de temsil eder. Politik bağlamda, Prometheus figürü, ilerleme uğruna büyük bedeller ödeyen birey ya da toplulukların sembolüdür.

**Terimleşme Süreci:** “Prometheusçu” ya da “Promethean” kavramı, modern politik ve kültürel söylemlerde sıklıkla kullanılmaktadır. Özellikle bilimsel keşifler, teknolojik atılımlar ya da devrimci fikirler, “Prometheusçu” bir karakterle özdeşleştirilir. Böylece mitolojik bir figür, hem edebi hem de politik düzeyde kalıcı bir kavram haline gelmiştir.

### 3.2.3. Sisifosyen Direniş (Albert Camus, Sisifos Söyleni)

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Sisifos, Yunan mitolojisinde tanrılar tarafından sonsuza dek ağır bir kayayı dağın tepesine çıkarmaya mahkûm edilen bir figürdür. Kaya her defasında yeniden aşağı yuvarlanır, Sisifos da sonsuz bir döngü içinde kalır. Camus’nün Sisifos Söyleni (1942), bu miti modern varoluşçu felsefenin alegorisi olarak yorumlamıştır (Camus, 1942/1991).

**Edebi Bağlam:** Camus, Sisifos’un absürd kaderini, insan varoluşunun temel metaforu olarak görür. Ona göre hayatın anlamsızlığına rağmen mücadele etmek, insanın asıl trajik büyüklüğüdür. “Mutlu Sisifos” ifadesi, bu anlamsız mücadelenin içinde özgürlüğü bulma düşüncesini yansıtır.

**Politik Yansıma:** Sisifos figürü, politik bağlamda bitmeyen, sürekli tekrarlanan mücadelelerin metaforu olarak işlev görür. Özellikle baskıcı rejimlere karşı yürütülen direnişler, çoğu zaman sonuçsuz görünse de, bu mücadelenin kendisi anlam taşır. Camus’nün direniş felsefesi, 20. yüzyılın otoriter rejimlerine karşı bir etik-politik duruş olarak değerlendirilmiştir (Aronson, 2004).

**Sembolik Anlam:** “Sisifosyen direniş”, politik alanda hem umutsuzluğu hem de direnişin kaçınılmazlığını ifade eder. Bu kavram, tarihsel olarak tekrar eden baskı–direniş döngülerinde, mücadele etmenin kendi başına değerli bir eylem olduğunu vurgular.

**Terimleşme Süreci:** “Sisifosyen” ifadesi, hem akademik literatürde hem de politik söylemde yerleşik hale gelmiştir. Politik hareketlerin sürekli engellenmesine rağmen sürdürülmesi, “Sisifosyen mücadele” olarak tanımlanır. Böylece mitolojik bir figür, modern siyasal mücadelelerin kavramsal metaforu olmuştur.

### 3.2.4. Bolu Beyi ve Köroğlu, Zalim Otoriteye Karşı Direniş Alegorisi

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Bolu Beyi, Türk halk edebiyatında özellikle Köroğlu Destanı bağlamında karşımıza çıkan bir figürdür. Tarihsel kökeni kesin olarak belirlenemese de Osmanlı'nın sancak beylerinden biri olduğu düşünülmektedir. Destanlarda ise Bolu Beyi, baskıcı ve haksız yönetici tipinin sembolü haline gelmiştir (Ocak, 1989).

**Edebi Bağlam:** Köroğlu Destanı'nda Bolu Beyi, kahramanın karşısında duran otorite figürüdür. Bu bağlamda Bolu Beyi, yalnızca bir birey değil, adaletsiz ve zalim iktidarın alegorisidir. Onun zulmü, Köroğlu'nun kahramanlığını ortaya çıkarır ve “adalet mücadelesi”ni dramatize eder (Öztürk, 2015).

**Politik Yansıma:** Bolu Beyi figürü, politik söylemde çoğunlukla despotizmin ve keyfi otoritenin sembolü olarak anılır. Modern Türk edebiyatı ve siyasetinde, “Bolu Beyi” benzetmesi adaletsiz yönetici ya da halkı ezen iktidar figürünü tanımlamak için kullanılmıştır (Ocak, 1989).

**Sembolik Anlam:** Bolu Beyi, halk kültüründe “zulmün timsali”dir. Bu figür sayesinde Köroğlu, yalnızca bireysel bir kahraman değil, aynı zamanda halkın adalet talebinin sözcüsü olur (Çobanoğlu, 2003).

**Terimleşme Süreci:** “Bolu Beyi gibi” ifadesi, günümüzde özellikle haksızlık yapan ya da keyfi davranan yöneticiler için halk arasında kullanılan bir deyimdir. Böylece Bolu Beyi, olumsuz bir kahramanlık karşıtı olarak Türk kültürel hafızasında yerleşmiştir (Öztürk, 2015).

### 3.3. Devrim ve Modernleşme Alegorileri

Devrim ve modernleşme süreçleri, edebiyatta hem umut verici bir dönüşümün hem de şiddet, yıkım ve etik tavizlerin alegorileriyle işlenmiştir. Fransız Devrimi bağlamında Robespierre ve Jakoben figürü, devrimci saflığın aynı zamanda şiddetle nasıl iç içe geçtiğini simgeler. Goethe'nin Faust'u, modernleşmenin bilgi ve ilerleme uğruna değerlerden vazgeçme eğilimini dramatize ederken; Dickens'ın İki Şehrin Hikâyesi ise devrimci adalet arayışının kolaylıkla intikam ve teröre dönüşebileceğini gözler önüne serer. Türk edebiyatında Malkaçoğlu, modernleşmenin ve adalet arayışının halk kahramanlığıyla birleşmiş bir temsilini; Battal Gazi ise inanç merkezli direnişin ve özgürleşme idealinin devrimsel boyutunu alegorik biçimde yansıtır. Bu figürler, devrim ve modernleşmenin ikili doğasını—özgürleştirici vaatlerle yıkıcı sonuçlar arasındaki gerilimi—politik kavramlar olarak toplumsal hafızaya kazandırmıştır.

#### 3.3.1. Robespiyaryen/Jakoben Siyaset (Fransız Devrimi)

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Fransız Devrimi (1789–1799), modern siyasal düşüncenin en büyük kırılma noktalarından biridir. Bu süreçte öne çıkan Maximilien

Robespierre, “erdem” kavramı etrafında şekillenen radikal bir siyaset anlayışının simgesi olmuştur. Jakobenler, halk egemenliği ve eşitlik adına yürüttükleri devrimci siyaseti kısa sürede terör politikalarına dönüştürmüşlerdir (Schama, 1989). Bu nedenle “Robespiyaryen” veya “Jakoben” kavramı, radikal devrimci şiddeti tanımlayan politik bir terim haline gelmiştir.

**Edebi Bağlam:** Robespiyaryen siyaset, yalnızca tarih kitaplarında değil, edebiyatın da ana temalarından biri olmuştur. Dickens’ın İki Şehrin Hikâyesi (1859) romanında Fransız Devrimi’nin yarattığı coşku ve şiddet atmosferi dramatik bir biçimde betimlenmiştir. Dickens, özellikle terör döneminde idam sehpalарının gündelik hayatın bir parçası haline gelmesini, devrimci erdem anlayışının nasıl bir kan dökme ritüeline dönüştüğünü çarpıcı sahnelerle tasvir etmiştir (Dickens, 1859/2003).

**Politik Yansıma:** “Jakobenizm” kavramı, politik literatürde devrimci ideallerin radikal biçimde uygulanmasını ve gerektiğinde şiddet yoluyla sürdürülmesini ifade eder. Robespierre’in “erdemli toplum” idealine ulaşmak için “devrimci terör”ü zorunlu görmesi, modern siyaset teorisinde tartışmalı bir miras bırakmıştır (Arendt, 1963). Günümüzde bu kavram, ideolojik saflık uğruna sert, otoriter ve şiddet yanlısı politikaların tanımı olarak kullanılmaktadır.

**Sembolik Anlam:** Robespiyaryen siyaset, özgürlük ve eşitlik uğruna şiddeti meşrulaştırmanın sembolü olmuştur. Bu nedenle “Jakoben” ifadesi, çoğu zaman pejoratif bir anlam taşır: katı, uzlaşmaz, ideolojik olarak dogmatik bir siyaset tarzını simgeler. Ancak bazı bağlamlarda “Jakoben” sıfatı, halk egemenliğini savunan radikal demokratik bir duruşu da olumlu bir şekilde ifade edebilir.

**Terimleşme Süreci:** Jakobenlik, Fransız Devrimi’nden günümüze uzanan politik bir terim haline gelmiştir. Akademik literatürde devrimci hareketlerin şiddet eğilimlerini tanımlamak için kullanılırken; siyasal söylemde “Robespiyaryen yöntemler” ya da “Jakoben tavır” şeklinde güncel bir metafor olarak karşımıza çıkar. Böylece tarihsel bir figür, edebiyat ve politik söylem aracılığıyla kalıcı bir kavram haline gelmiştir.

### 3.3.2. Faustvari Modernleşme (Johann Wolfgang von Goethe, Faust)

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Goethe’nin Faust (1808; 1832) adlı eseri, Batı edebiyatının en önemli trajedilerinden biridir. Faust, bilgi ve güç arayışındaki insanın, şeytanla (Mephistopheles) yaptığı anlaşma sonucu yaşadığı trajediyi anlatır. Bu hikâye, Rönesans’tan Sanayi Devrimi’ne kadar insanın bilgi, bilim ve ilerleme uğruna değerlerden taviz verme eğilimini simgeler (Boyle, 2000).

**Edebi Bağlam:** Eserin merkezindeki Faust figürü, doymak bilmez bilgi arzusuyla insanın “ilerleme” tutkusu arasındaki çelişkiyi temsil eder. Goethe, Faust’un trajedisi üzerinden modernleşmenin kültürel, ahlaki ve politik bedellerini tartışır. Edebi üslubu, mitolojik öğelerle felsefi sorgulamaları birleştirir.

**Politik Yansıma:** “Faustvari anlaşma” (Faustian bargain) kavramı, siyasal teoride ve ekonomi literatüründe sıkça kullanılan bir metafordur. Bir toplum ya da lider, kısa vadeli kazançlar uğruna uzun vadeli değerlerinden vazgeçtiğinde bu kavram devreye girer (Bloom, 2007). Örneğin, sanayileşme uğruna çevrenin tahrip edilmesi, ekonomik büyüme için toplumsal eşitsizliğin derinleşmesine göz yumulması, “Faustvari modernleşme”nin örnekleridir.

**Sembolik Anlam:** Faustvari kavram, modernleşmenin ikili doğasını simgeler: ilerleme ile yıkım, özgürleşme ile bağımlılık, bilgelik ile yozlaşma arasındaki gerilim. Bu sembolik anlam, yalnızca Batı toplumları için değil, modernleşme sürecine giren tüm toplumlar için geçerlidir. Dolayısıyla “Faustvari” sıfatı, günümüzde politik ekonomi tartışmalarında etik dışı ilerleme stratejilerini tanımlayan bir terim haline gelmiştir.

**Terimleşme Süreci:** “Faustvari anlaşma” ifadesi, günümüz politik söyleminde sıkça kullanılan bir metafordur. Enerji politikalarından uluslararası ilişkilere kadar farklı alanlarda kısa vadeli kazanımlar uğruna uzun vadeli etik ya da insani değerlerin feda edilmesi anlamına gelir. Böylece Goethe’nin edebi figürü, modern dünyanın politik tartışmalarında kalıcı bir kavram haline gelmiştir.

### 3.3.3. İki Şehrin Hikâyesi (Charles Dickens)

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Charles Dickens’ın İki Şehrin Hikâyesi (1859) adlı romanı, Fransız Devrimi döneminde Londra ve Paris arasında geçen olayları anlatır. Roman, devrimci coşkunun ve şiddetin toplumsal hayatı nasıl dönüştürdüğünü ele alır (Sanders, 2003).

**Edebi Bağlam:** Dickens, devrim sahnelerini dramatik bir üslupla tasvir eder. Özellikle Paris sokaklarında giyotinlerin gölgesinde yaşanan hayat, adalet arayışının nasıl intikam kültürüne dönüştüğünü çarpıcı şekilde gösterir.

**Politik Yansıma:** Roman, adalet–intikam ikilemini merkeze alır. Devrimci şiddetin başlangıçta özgürlük adına ortaya çıkıp zamanla bir tiranlık biçimine dönüşmesi, politik bağlamda önemli bir eleştiridir.

**Sembolik Anlam:** İki Şehrin Hikâyesi, devrimlerin doğasını sembolize eden bir metindir: özgürlük ve eşitlik arayışı ile şiddet ve terör arasındaki ince çizgiyi gösterir. Politik bağlamda bu roman, devrimci hareketlerin çelişkilerini sembolize eden bir kaynak olarak değerlendirilir.

**Terimleşme Süreci:** Romanın ünlü açılış cümlesi –“Zamanların en iyisiydi, zamanların en kötüsüydü”– politik tartışmalarda sıkça metafor olarak kullanılmaktadır. Bu ifade, tarihsel dönemlerin çelişkili doğasını anlatan evrensel bir kavram haline gelmiştir.

### 3.3.4. Malkaçoğlu ve Kahramanlık Alegorisi

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Malkaçoğlu, Osmanlı dönemi halk anlatılarında ve özellikle 16. yüzyıldan itibaren şekillenen destansı hikâyelerde karşımıza çıkan bir kahramandır. Gerçekte akıncı beylerinden Malkaçoğlu Bali Bey’in tarihi şahsiyetinden esinlenerek gelişen bu anlatılar, Osmanlı’nın sınır boylarındaki fetih ruhunu yansıtır (Çobanoğlu, 2003). Halk hikâyeleri, meddah geleneği ve daha sonra sinema aracılığıyla popülerleşmiş, Malkaçoğlu figürü “gaza” ve “fetih” ideallerinin kahramanı haline gelmiştir (Kalpaklı, 2014).

**Edebi Bağlam:** Malkaçoğlu anlatıları, Osmanlı gaza ideolojisinin halk edebiyatındaki tezahürüdür. Hikâyelerde kahraman, hem bireysel cesaretini hem de dini bir adanmışlığı temsil eder. Onun savaşları yalnızca toprak kazanımı değil, aynı zamanda “adaletli Osmanlı düzenini” sınırların ötesine taşıma misyonunu simgeler (Çetin, 2009).

**Politik Yansıma:** Malkaçoğlu figürü, Osmanlı’nın genişleme döneminde “meşru fetih” ideolojisinin edebi ve popüler kültürdeki karşılığıdır. Kahramanlık, burada yalnızca bireysel yiğitlik değil, “devletin bekası için mücadele” olarak yorumlanır (Kalpaklı, 2014). Modern dönemde Malkaçoğlu, özellikle 20. yüzyılda filmler aracılığıyla milliyetçi söylemlerde yeniden üretilmiştir (Çobanoğlu, 2003).

**Sembolik Anlam:** Malkaçoğlu, Türk kültürel hafızasında “gaza ruhu” ve “inanç uğruna mücadele”nin sembolü olmuştur. Onun şahsında kahramanlık, devletin sınırlarını korumakla birlikte dini ve ahlaki bir misyon taşır (Kalpaklı, 2014).

**Terimleşme Süreci:** “Malkaçoğluca yiğitlik” ifadesi, özellikle halk kültürü ve popüler tarih yazımında kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde dahi Malkaçoğlu, sinema ve popüler kültürde Osmanlı kahramanlığının idealize edilmiş bir figürü olarak yaşamaktadır (Çetin, 2009).

### 3.3.5. Battal Gazi ve Kahramanlık Alegorisi

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Battal Gazi, İslami epik anlatılar ve halk destanları içinde en köklü figürlerden biridir. 8. yüzyılda yaşamış gerçek bir Arap savaşçısı olan Abdullah el-Battal'dan esinlenen bu figür, Anadolu'da Türk-İslam sentezinin en önemli kahramanlarından biri haline gelmiştir. Özellikle Battalname adıyla bilinen destanlar, Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşma sürecinde büyük rol oynamıştır (Dankoff, 1991).

**Edebi Bağlam:** Battal Gazi anlatıları, İslamiyet uğruna mücadele eden gazi tipini idealize eder. Bu hikâyelerde kahraman yalnızca bireysel cesaretiyle değil, inancı uğruna canını ortaya koymasıyla öne çıkar. Eserlerde savaş sahneleri kadar, kahramanın adalet ve merhamet duyguları da ön plandadır (Çobanoğlu, 2003).

**Politik Yansıma:** Battal Gazi figürü, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e kadar, "dini kahramanlık" ve "toprakların korunması" ideallerinin sembolü olarak politik söylemlerde yeniden işlevlendirilmiştir (Çetin, 2009). Milli Mücadele döneminde Battal Gazi, halkın moral ve direniş kaynağı bir figür olarak anılmıştır (Ocak, 1989).

**Sembolik Anlam:** Battal Gazi, halk hafızasında "iman uğruna kahramanlık"ın alegorisidir. Bu yönüyle o, yalnızca bir savaşçı değil, adalet, merhamet ve inançla özdeşleşmiş bir figürdür (Dankoff, 1991).

**Terimleşme Süreci:** "Battalvari cesaret" ifadesi, halk arasında yerleşmiş bir söylemdir. Özellikle edebiyat ve popüler kültürde Battal Gazi, hem dini hem milli mücadelelerin sembolü olarak yaşamaya devam etmektedir (Çetin, 2009).

### 3.4. Toplumsal Kriz ve Yozlaşma Alegorileri

Toplumsal krizler, ideallerin yozlaşması, otoriterliğin salgın gibi yayılması ve iktidarın kendi kendini tüketen doğası, edebiyat ve mitolojide güçlü alegorilerle temsil edilmiştir. Orwell'in Hayvan Çiftliği, devrimci ideallerin kısa sürede iktidar aracı haline gelerek yozlaşmasını gösterirken; Camus'nün Veba'sı otoriter ideolojilerin toplumlara salgın gibi sirayet eden bulaşıcılığını sembolleştirir. Steinbeck'in Fareler ve İnsanlar'ı, kapitalist sistemin yarattığı eşitsizlikler üzerinden sıradan insanın kırılganlığını kavramsallaştırır. Pandora ve Kronos mitleri, kontrolsüz politik müdahalelerin beklenmedik sonuçlarını ve iktidarın paranoyak biçimde kendi geleceğini yok edişini alegorik düzeyde yansıtır. Sophokles'in Oidipus Tragedyası ise, politik liderliğin körlüğünü ve kendi yıkımını hazırlayan trajik öngörüsüzlüğünü temsil ederek, iktidarın kaçınılmaz krizini sembolize eder. Bu bağlamda, söz konusu figürler yalnızca tarihsel ya da edebi bağlamlarda değil, toplumsal hafızada da politik çöküş ve yozlaşma alegorileri olarak kalıcılaştırmıştır.

### 3.4.1. Hayvan Çiftliği Alegorisi (George Orwell, Animal Farm)

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Hayvan Çiftliği (1945), Orwell'in totaliter rejim eleştirisinin bir diğer edebi formudur. Roman, Sovyet Devrimi'nin ideallerinin kısa sürede yozlaşarak otoriter bir rejime dönüşümünü alegorik bir biçimde anlatır (Rodden, 1991). Çiftlikteki hayvanların isyanı, başlangıçta eşitlik ve özgürlük vaat ederken, sonunda “domuzlar”ın diktatörlüğüne evrilir.

**Edebi Bağlam:** Roman, fabl formunu kullanarak politik bir alegori kurar. Hayvan karakterler, belirli siyasal figürleri temsil eder: Domuz Napoleon, Stalin'i; Snowball, Troçki'yi; at Boxer, işçi sınıfını sembolize eder. Bu alegorik yapı, eseri hem çocuklara yönelik masalsı bir anlatı gibi okunabilir kılar, hem de derin politik anlamlar taşır (Orwell, 1945/2000).

**Politik Yansıma:** Romanın en ünlü sloganı “Bütün hayvanlar eşittir ama bazı hayvanlar diğerlerinden daha eşittir” ifadesidir. Bu slogan, devrimci ideallerin nasıl iktidar aracı haline geldiğini özetler. Politik bağlamda, Hayvan Çiftliği devrimlerin içsel çelişkilerini ve iktidarın döngüsel doğasını gözler önüne serer.

**Sembolik Anlam:** Hayvan Çiftliği'nin sembolik gücü, yalnızca Sovyet deneyimiyle sınırlı değildir. İktidarın eşitlik iddiası altında ayrımcılık ve ayrıcalık üretmesi, evrensel bir politik sorun olarak okunur. Dolayısıyla roman, günümüz siyasal eleştirilerinde de sıklıkla başvurulan bir metafor kaynağıdır (Eagleton, 2011).

**Terimleşme Süreci:** Romanın kavramları politik söylemin bir parçası haline gelmiştir. “Hayvan Çiftliği” ifadesi, otoriterliğe ve ikiye bölünmüş politik yapıya işaret eden bir metafor olarak kullanılmaktadır. Medyada ve politik yazında sıklıkla alıntılanan “bazıları daha eşittir” ifadesi, Orwell'in alegorisini kalıcı bir kavramsallaştırmaya dönüştürmüştür.

### 3.4.2. Veba (Albert Camus)

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Camus'nün Veba (1947) adlı romanı, Cezayir'in Oran kentinde patlayan bir salgını konu alır. Ancak roman, yalnızca biyolojik bir hastalık hikâyesi değildir; faşizmin ve otoriterliğin topluma yayılışının alegorisi olarak kaleme alınmıştır (Judt, 2007).

**Edebi Bağlam:** Romanın kahramanı Doktor Rieux, salgına karşı insani ve etik bir direnişi temsil eder. Veba, insanın çaresizliği, toplumsal dayanışma ve direniş arasındaki gerilimi sembolize eder. Camus'nün yalın üslubu, varoluşçu felsefenin temel sorularını politik bir bağlama taşır.

**Politik Yansıma:** “Veba” metaforu, politik bağlamda otoriter ideolojilerin bulaşıcı doğasını ifade eder. Faşizmin bir toplumdan diğerine yayılması, bir salgının bulaşıcılığıyla eşdeğer tutulmuştur. Bu nedenle “vebalaşma”, politik yozlaşma ve şiddetin hızla toplumlara sirayet etmesini anlatan bir kavram haline gelmiştir.

**Sembolik Anlam:** Roman, bireysel özgürlüğün ve etik sorumluluğun politik bağlamda nasıl sınındığını gösterir. “Veba” burada yalnızca biyolojik değil, aynı zamanda politik ve ideolojik bir hastalığın sembolüdür.

**Terimleşme Süreci:** Camus’nün eseri, politik literatürde ve gazetecilikte sıkça metafor olarak kullanılmıştır. Örneğin, otoriter rejimlerin veya aşırı ideolojilerin yayılma süreci çoğu zaman “veba gibi yayılmak” ifadesiyle betimlenmiştir. Böylece roman, politik söyleme kalıcı bir kavram kazandırmıştır.

### 3.4.3. Fareler ve İnsanlar (John Steinbeck)

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** John Steinbeck’in Fareler ve İnsanlar (1937) adlı romanı, ABD’de Büyük Buhran döneminin toplumsal ve ekonomik koşullarını ele alır. Roman, göçmen işçilerin kırılğan hayallerini ve toplumsal eşitsizlikleri gözler önüne serer (Parini, 1995).

**Edebi Bağlam:** Romanın kahramanları George ve Lennie, kendi çiftliklerine sahip olma hayaliyle yaşarlar. Ancak ekonomik koşullar, sınıfsal eşitsizlikler ve trajik olaylar bu hayali sürekli erteler. Steinbeck, basit ama güçlü bir dil kullanarak Amerikan Rüyası’nın çöküşünü sembolize eder.

**Politik Yansıma:** Roman, kapitalist sistemin yarattığı eşitsizlikleri ve hayal kırıklıklarını eleştirir. “Fareler ve insanlar” ifadesi, sıradan insanların büyük sistemler karşısındaki kırılğanlığını tanımlayan bir metafor haline gelmiştir. Politik bağlamda, bu eser sınıfsal mücadelelerin edebi bir temsili olarak değerlendirilir.

**Sembolik Anlam:** Steinbeck’in romanı, insanın umut ve hayal gücü ile toplumsal gerçeklik arasındaki trajik uçurumu simgeler. Politik bağlamda bu, eşitsizliğin ve adaletsizliğin kalıcı bir eleştirisidir.

**Terimleşme Süreci:** “Fareler ve insanlar” ifadesi, günümüzde toplumsal kırılğanlıkların betimlenmesinde kullanılan bir metafor haline gelmiştir. Romanın sembolleri, politik söylemde özellikle işçi sınıfı tartışmalarında sıkça atıfta bulunulan kavramlara dönüşmüştür.

### 3.4.4. Pandora’nın Kutusu

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Pandora miti, Hesiodos'un İşler ve Günler'inde ilk kez sistematik biçimde anlatılır. Zeus, insanlara ateşi veren Prometheus'a öfkelenerek intikam almak ister. Bu amaçla, güzellik tanrıçası tarafından biçimlendirilen Pandora'yı yaratır ve ona içinde bütün kötülüklerin saklı olduğu bir kutu (veya kavanoz) verir. Pandora kutuyu açtığı anda, dünyaya hastalık, sefalet, açgözlülük ve kötülükler yayılır; kutuda yalnızca umut kalır (Hesiodos, MÖ 8. yy/2006).

**Edebi Bağlam:** Pandora'nın öyküsü, antik tragedyalardan modern edebiyata kadar pek çok metinde yeniden yorumlanmıştır. Mit, insanın kaderi, merak duygusu ve bilgisizlik ile cezalandırılma arasındaki bağ üzerinden alegorik biçimde işlenmiştir. Modern yazında Pandora, merak ve risk arasındaki ince çizgiyi simgeleyen bir figürdür.

**Politik Yansıma:** Politik bağlamda "Pandora'nın Kutusu", kontrolsüz politik müdahalelerin, reformların ya da savaşların beklenmedik yıkıcı sonuçlarını temsil eder. Bir devletin radikal kararları, başlangıçta umut vaat etse de, toplum için geri döndürülemez sorunlar yaratabilir. Bu nedenle kavram, özellikle uluslararası ilişkiler ve iç siyaset tartışmalarında sıklıkla metafor olarak kullanılır.

**Sembolik Anlam:** Pandora miti, hem merakın hem de umudun sembolüdür. Politik bağlamda, umut kavramının baskı ve kriz ortamlarında en son kaybedilen değer olduğu fikrini güçlendirir. Bu nedenle "Pandora'nın Kutusu" açıldığında bile, toplumlar için her zaman yeni bir direniş ve yeniden yapılanma umudu vardır.

**Terimleşme Süreci:** "Pandora'nın Kutusu" ifadesi, günümüzde politik dilde ve medyada yaygın bir metafor haline gelmiştir. Yeni bir yasayı yürürlüğe koymak ya da dış müdahaleye başvurmak çoğu zaman "Pandora'nın Kutusu'nu açmak" ile özdeşleştirilir. Böylece mitolojik anlatı, modern politik söylemin kalıcı bir parçasına dönüşmüştür.

#### 3.4.5. Kronos'un Çocuklarını Yemesi

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Kronos (Satürn), Titanların kralıdır. Babası Uranos'u devirerek iktidarı ele geçirir, ancak kendisinin de çocukları tarafından tahtından indirileceğine dair bir kehanet duyar. Bu nedenle doğan her çocuğunu yutar. Rhea'nın kurtardığı en küçük çocuk Zeus, büyüdüğünde babasını alt eder, kardeşlerini kurtarır ve Olimpos düzenini kurar (Hesiodos, Theogonia).

**Edebi Bağlam:** Kronos miti, Aiskhylos ve diğer tragedyalarda işlenmiş, ayrıca resim ve modern sanatın güçlü alegorilerinden biri haline gelmiştir. En çarpıcı görsel yansımalarından

biri Goya'nın Satürn Oğlunu Yiyor tablosudur. Bu eser, iktidarın kendi varlığını koruma adına geleceğini yok etmesinin dehşet verici sembolüdür.

**Politik Yansıma:** Kronos'un çocuklarını yemesi, iktidarın paranoyak doğasını sembolize eder. Mutlak iktidar, kendi varlığını tehdit eden unsurları –hatta kendi mirasçılarını bile– yok etmeye yönelir. Politik tarih, bu alegoriyi doğrulayan örneklerle doludur: Stalin'in kendi yoldaşlarını tasfiye etmesi, Fransız Devrimi'nin kendi önderlerini yok etmesi bu mitin güncel karşılıklarıdır.

**Sembolik Anlam:** Kronos, iktidarın kendi geleceğini tüketmesini simgeler. Çocuklarını yemek, biyolojik bir şiddetten öte, geleceğin ve yenilenmenin yok edilmesidir. Politik bağlamda bu, tiranlığın en büyük paradoksudur: kendi devamlılığını sağlamak için kendini besleyen kaynakları yok etmek.

**Terimleşme Süreci:** “Kronos'un çocuklarını yemesi” ifadesi, politik literatürde “devrimlerin kendi evlatlarını yemesi” metaforuyla özdeşleşmiştir. Bu, iktidar mücadelelerinde dost ve müttefiklerin bile hızla düşmana dönüşebileceğini anlatan kalıcı bir politik kavram haline gelmiştir.

#### 3.4.6. Oidipus Tragedyası

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Oidipus, Thebai kralı Laios ile Iokaste'nin oğludur. Kehanete göre Oidipus babasını öldürecek ve annesiyle evlenecektir. Kehanetten kaçmaya çalışan Oidipus, farkında olmadan babasını öldürür ve annesiyle evlenir. Gerçek ortaya çıktığında, Oidipus gözlerini kör eder ve sürgüne gider (Sophokles, MÖ 5. yy/1996).

**Edebi Bağlam:** Sophokles'in Kral Oidipus tragedyası, antik Yunan tiyatrosunun en güçlü eserlerinden biridir. Aristoteles'in Poetika'sında ideal tragedya örneği olarak sunulmuştur. Freud'un psikanaliz kuramında da “Oidipus kompleksi” kavramıyla yeniden yorumlanmıştır.

**Politik Yansıma:** Oidipus'un trajedisi, politik liderliğin körlüğü ve öngörüsüzlüğü metaforu olarak değerlendirilmiştir. Kehanetten kaçma çabası, aslında kaderi daha da hızlandırır. Politik bağlamda bu, iktidarın kendi sonunu hazırlayan kararlarını sembolize eder. Devlet yöneticilerinin, farkında olmadan toplumlarını krize sürüklemeleri, Oidipus mitiyle açıklanmıştır.

**Sembolik Anlam:** Oidipus, hem liderlik hem de insan doğası açısından trajik bir semboldür. Politik bağlamda, iktidarın hem bilme arzusunu hem de kaçınılmaz körlüğünü

temsil eder. Liderlerin halktan kopmaları ya da gerçekleri görememeleri, “Oidipusvari bir körlük” olarak tanımlanmıştır.

**Terimleşme Süreci:** “Oidipus kompleksi” ifadesi psikolojiye yerleşmiş olsa da, politik literatürde de “Oidipal körlük” veya “Oidipal trajedi” terimleri, iktidarın kendi sonunu hazırlayan yanlış politikalar için metaforik bir kavram haline gelmiştir.

### 3.4.7. Şehrazat ve Anlatının İktidarı (Binbir Gece Masalları)

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Binbir Gece Masalları (Alf Layla wa-Layla), farklı dönemlerde Arap, Pers ve Hint kültürlerinden derlenmiş, İslam dünyasında sözlü gelenekten yazıya aktarılan bir anlatı külliyyatıdır. Çerçeve hikâyesinin kahramanı Şehrazat, her gece krala bir hikâye anlatarak onun öfkesini yatıştırır ve ertesi gün öldürülmekten kurtulur. Binbir gece boyunca süren bu strateji, nihayetinde kralın dönüşümüne yol açar (Irwin, 1994; Marzolph & Van Leeuwen, 2004).

**Edebi Bağlam:** Şehrazat’ın hikâye anlatıcılığı, sadece bireysel kurtuluşun değil, aynı zamanda iktidarın şiddetinin sınırlandırılmasının da aracıdır. Anlatılar, sözün büyüsunü ve edebi kurgunun dönüştürücü gücünü vurgular. Bu bağlamda Şehrazat figürü, edebiyatın iktidara karşı hem savunma hem de dönüşüm gücünü sembolize eder (Irwin, 1994).

**Politik Yansıma:** Şehrazat, politik söylemde dilin iktidar üzerindeki etkisini sembolleştiren bir figürdür. Onun hikâyeleri, despotik otoriteyi doğrudan devirmese de, iktidarın uyguladığı şiddeti erteleyerek dönüştürür. Bu yönüyle Şehrazat, Batı’daki Orwell’in “dil ve iktidar” eleştirisine Doğu edebiyatından bir karşılık oluşturur. Politik açıdan Şehrazat, “hikâyesinin gücü” aracılığıyla iktidarı sınırlandırma ve yeniden şekillendirme stratejisini temsil eder (Marzolph, 2020).

**Sembolik Anlam:** Şehrazat, “sözün siyaseti”nin alegorik figürüdür. Onun hikâyeleri, şiddeti geciktirir ve iktidarın mutlaklığını kırar. Bu nedenle, anlatı yalnızca edebi bir kurgu değil, politik bir direniş biçimi olarak da işlev görür. Şehrazat’ın sembolik anlamı, özellikle feminist eleştirilerde, kadınların sesini iktidar karşısında direnişin aracı olarak konumlandırmada güçlü bir metafor haline gelmiştir (Zipes, 2006).

**Terimleşme Süreci:** “Şehrazat etkisi” ya da “Şehrazat stratejisi”, modern politik ve kültürel çalışmalarda anlatının dönüştürücü gücünü tanımlamak için kullanılan kavramlardır. Medya çalışmaları ve edebiyat teorilerinde, anlatıların iktidarı sınırlama ya da dönüştürme işlevi Şehrazat metaforuyla açıklanır (Marzolph, 2020). Bu nedenle Şehrazat, edebiyatın politik işlevini somutlaştıran en güçlü Doğu figürlerinden biridir.

### 3.5. Savaş, Bilgelik ve Şiddet Alegorileri

Mitolojik figürler arasında savaş, bilgelik ve şiddet temaları da politik sembolleşmenin güçlü örneklerini sunar. Athena bilgeliği, stratejik akıl ve hukukun kurumsallaşması ile özdeşleşirken; Ares ise kör şiddetin, saldırganlığın ve militarizmin alegorisidir. Bu iki figür, politik liderlik ve güç kullanımı arasındaki farklı yaklaşımları temsil eder: bir yanda rasyonalite ve adalet, diğer yanda yıkım ve kontrolsüz şiddet.

#### 3.5.1. Athena'nın Bilgeliği

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Athena, Zeus'un başından zırhıyla doğmuştur. Bilgelik, strateji, savaş sanatı, adalet ve hukukla özdeşleşir. Atina kentinin kurucu tanrıçasıdır; Atina'nın ismini ondan aldığı kabul edilir. Özellikle Agora kültüründe Athena, demokrasi ve kolektif aklın metaforudur.

**Edebi Bağlam:** Homeros'un destanlarında Athena, savaşta stratejik aklı ve zekâyı temsil eder. Odyseia'da Odysseus'a sürekli rehberlik etmesi, bilgeliğin liderliğin en önemli unsuru olduğunun alegorisidir. Aiskhylos'un Eumenides oyununda Athena, Areopagos mahkemesini kurarak ilk "hukuk devleti"nin mitolojik temsiline hayat verir. Bu yönüyle Athena, edebi bağlamda **adaletin kurumsallaşması** ile özdeşleşmiştir.

**Politik Yansıma:** Athena, demokrasi ve danışma kültürünün sembolüdür. Atina demokrasisinde yurttaşların kolektif karar alması, mitolojik olarak Athena'nın rehberliğiyle özdeşleşmiştir. Modern politik söylemde Athena, "akılcı yönetim" ve "stratejik liderlik" kavramlarıyla ilişkilendirilir.

**Sembolik Anlam:** Athena, bilgelik ve adaletin sembolü olarak, politik liderlikte rasyonaliteyi temsil eder. Günümüzde "Athena'nın bilgeliği" ifadesi, demokratik uzlaşma ve danışma kültürünü öne çıkarır.

**Terimleşme Süreci:** Athena doğrudan bir politik kavram haline gelmemiştir; ancak Atina demokrasisiyle özdeşleştiği için, akademik literatürde demokrasi-mitoloji bağlamında sıkça atıf yapılan bir figürdür.

#### 3.5.2. Ares'in Yıkıcı Gücü

**Köken ve Tarihsel Arka Plan:** Ares, savaş tanrısıdır; ama Athena'nın stratejik savaş anlayışının aksine, kör şiddet, kan dökme ve yıkım ile özdeşleşir. Bu nedenle Olimpos'taki tanrılar arasında bile sevilmez.

**Edebi Bağlam:** İlyada’da Ares, savaş meydanında kan döken, kargaşayı artıran bir figürdür. Tragedyalarda da Ares, yıkıcı savaşın ve intikamın sembolü olarak karşımıza çıkar.

**Politik Yansıma:** Politik söylemde Ares, militarizmin ve saldırgan güç politikalarının alegorisidir. Özellikle emperyalist savaşlar, “Aresvari şiddet” metaforuyla açıklanabilir. Burada savaşın akıldan ve adaletten kopmuş, salt yıkım getiren yönü vurgulanır.

**Sembolik Anlam:** Ares, devletlerin güç politikalarında kontrolsüz şiddetin sembolüdür. Politik düzlemde Ares, diplomasi yerine savaş yoluyla çözüm arayan, sonuçta tüm tarafları yıpratın militarist stratejilerin alegorisidir.

**Terimleşme Süreci:** “Aresvari siyaset” ifadesi, akademide doğrudan yerleşmiş olmasa da edebiyat, medya ve kültürel söylemde şiddet politikalarının metaforik bir açıklaması olarak kullanılmaktadır.

#### 4. Tartışma

Araştırmanın bulguları, edebi ve mitolojik figürlerin politik kavramlara dönüşümünün üç aşamalı bir süreçle gerçekleştiğini göstermektedir: tarihsel-politik bağlamda bir karşılık bulma, edebi metinlerde sembolik bir anlatıya kavuşma ve toplumsal söylemde metafor olarak yeniden üretilme. Bu dönüşüm tamamlandığında, figürler yalnızca edebi bir motif olmaktan çıkıp toplumsal hafızada kalıcı bir politik terim haline gelmektedir. Bu süreç, kavramların salt akademik üretimin ürünü olmadığını; edebi semboller, mitolojik anlatılar ve kültürel temsiller aracılığıyla daha geniş bir dolaşıma kavuştuğunu göstermektedir.

Analizler, figürlerin işlevsel olarak farklı tipolojilerde sınıflandırılabilceğini ortaya koymuştur. Otorite ve iktidar alegorileri (Machiavelli, Orwell, Zeus, Hades, Oidipus, Atwood’un Damızlık Kızın Öyküsü ve Huxley’in Cesur Yeni Dünya’sı), direniş ve isyan alegorileri (Don Kişot, Prometheus, Sisifos ve Köroğlu), devrim ve modernleşme alegorileri (Jakobenler, Faust, Dickens, Battal Gazi ve Malkaçoğlu), toplumsal kriz ve yozlaşma alegorileri (Orwell’in Hayvan Çiftliği, Camus’nün Veba’sı, Steinbeck, Pandora, Kronos) ve savaş, bilgelik ve şiddet alegorileri (Athena, Ares) edebiyatın politik kavramsallaştırmaya çok yönlü katkısını göstermektedir. Bu tipoloji, yalnızca politik düşüncenin estetik bir yansıması değil, aynı zamanda kavramların üretilme biçiminde edebiyatın aktif bir işlev üstlendiğini de ortaya koymaktadır. Aşağıdaki tablo, analizlerde ortaya çıkan bu tipolojiyi görsel olarak özetleyerek, her bir figürün hangi alegorik kategoriye dahil olduğunu ve politik kavramsallaştırmadaki işlevini göstermektedir.

**Tablo 1:** Edebi ve Mitolojik Figürlerin Politik Alegorilere Dönüşümü

| <b>Alegori Türü</b>               | <b>Temel Temalar</b>                                    | <b>Örnek Karakterler / Eserler</b>                                                                                                  | <b>Kavramsal Bağlantı</b>                            |
|-----------------------------------|---------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------|
| <b>Otorite ve İktidar</b>         | Güç, kontrol, yönetim, hiyerarşi                        | Machiavelli, Orwell, Zeus, Hades, Rüstem, Atwood, Huxley                                                                            | Toplumsal yapı ve iktidar mekanizmalarının temeli    |
| <b>Direnış ve İsyan</b>           | Otoriteye tepki, bireysel ve kolektif direniş, özgürlük | Don Quijote, Prometheus, Sisifos, Bolu Beyi, Köroğlu                                                                                | Otoriteye karşı duruş ve bireysel/kollektif mücadele |
| <b>Devrim ve Modernleşme</b>      | Toplumsal değişim, reform, dönüşüm                      | Robespierre/Jakobenler, Faust, Dickens, Malkaçoğlu, Battal Gazi                                                                     | Direnışin toplumsal/politik hareket hâline gelmesi   |
| <b>Toplumsal Kriz ve Yozlaşma</b> | Çöküş, kriz, yozlaşma, ahlaki çöküntü                   | Orwell'in <i>Hayvan Çiftliği</i> , Camus'nün <i>Veba'sı</i> , Steinbeck'in <i>Fareler ve İnsanlar</i> 'ı, Pandora ve Kronos mitleri | Devrim ve modernleşme sonrası toplumsal sonuçlar     |

Bulgular, mevcut literatürle uyumludur. Barthes'ın (1972) mitlerin ideolojik işlevine ilişkin çözümlemeleri, Said'in (1978) kültürel temsil ve oryantalizm üzerine geliştirdiği kuramlar ve Foucault'nun (1975) iktidar ilişkilerini söylemsel üretim süreçleriyle birlikte ele alan yaklaşımı, bu çalışmada elde edilen sonuçları desteklemektedir. Bununla birlikte, mevcut araştırma literatüre yeni bir katkı sunarak edebiyatın yalnızca politik düşüncüyü yansıtan bir alan değil, bizzat kavram üreten bir kaynak olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, özellikle “Orwellian” veya “Sisifosyen” gibi kavramların yalnızca kuramsal metinlerde değil, medya, siyasal söylem ve gündelik dilde yeniden üretilmesiyle daha da görünür hale gelmektedir.

Barthes'ın (1972) *Mythologies* adlı çalışması, gündelik kültürdeki anlatıların ideolojik işlevlerini açığa çıkarması açısından önemlidir. Barthes, mitlerin “doğal” görünümünün

ardında politik ve kültürel kodların işlediğini göstermiştir. Bu bağlamda, edebi figürlerin politik kavramlara dönüşüm süreci de Barthes'ın "mitin ikinci-düzey göstergesi" kavramı ile açıklanabilir. Örneğin, Orwell'in "Big Brother" figürü yalnızca bir roman karakteri değil, aynı zamanda otoritenin doğallaştırılmış sembolüdür. Benzer şekilde, Atwood'un Damızlık Kızın Öyküsü'ndeki damızlık figürü ve Huxley'in Cesur Yeni Dünya'sındaki bireylerin genetik ve toplumsal koşullama yoluyla kontrol edilmesi, otoritenin doğal ve kaçınılmaz bir biçimde işlendiği metaforik temsil örnekleridir. Dolayısıyla edebi metaforların kavramsallaşma gücü, Barthes'ın mit çözümlemesiyle doğrudan örtüşmektedir.

Foucault'nun (1975) iktidar-söylem analizi, politik kavramların üretim sürecinde edebiyatın rolünü açıklamada işlevseldir. Foucault'ya göre iktidar yalnızca baskı değil, aynı zamanda söylem üreten bir mekanizmadır. Bu açıdan edebi figürler, iktidarın söylemsel dolaşımında hem direnişin hem de iktidarın araçları olarak işlev görür. Örneğin, Camus'nün Vebası faşizmin söylemsel yayılımını alegorik biçimde temsil eder. Atwood ve Huxley'in distopik kurguları ise biyopolitik ve toplumsal mühendislik üzerinden iktidarın söylemsel üretimini somutlaştırır; bireylerin denetim ve kontrol mekanizmaları aracılığıyla nasıl şekillendirildiğini gösterir. Böylece edebiyat, Foucault'nun kavramsallaştırdığı şekilde söylemsel üretim alanı haline gelir.

Said'in (1978) Orientalism'i, kültürel temsillerin politik işlevini vurgular. Said'e göre, edebi metinler yalnızca estetik üretimler değil, aynı zamanda politik söylemin inşasında rol oynayan temsillerdir. Bu perspektiften bakıldığında, Şehrazat'ın hikâye anlatıcılığı ya da Rüstem'in kahramanlığı, yalnızca kültürel semboller değil, aynı zamanda toplumsal iktidar ilişkilerinin temsil biçimleridir. Benzer şekilde, Battal Gazi'nin inanç merkezli kahramanlığı, Malkaçoğlu'nun adalet ve modernleşme idealiyle özdeşleştirilmiş kahramanlıkları ve Bolu Beyi ile Köroğlu'nun zalim muktedirlere karşı direniş söylem ve mücadelesinin kültürel karşılıkları olarak işlev görmektedir. Atwood ve Huxley'in eserleri de kültürel bağlamdan bağımsız olmayan, toplumsal düzen ve iktidar ilişkilerini temsil eden metaforik anlatılar olarak aynı işlevi taşır. Said'in temsil teorisi, edebi figürlerin politikleşme süreçlerinin kültürel bağlamdan bağımsız düşünülmemeyeceğini göstermektedir.

Bulgular, disiplinlerarası yansımalar açısından da önemlidir. Örneğin siyaset bilimi, genellikle kavramların felsefi veya tarihsel kökenlerine odaklanırken, edebiyatın bu kavramların toplumsal dolaşımındaki rolü göz ardı edilebilmektedir. Bu çalışma, edebiyatın kavramların popülerleşmesinde ve kalıcı hale gelmesinde kritik bir işlev gördüğünü göstermektedir. Benzer şekilde kültürel çalışmalar açısından da edebi figürlerin politik

metaforlara dönüşmesi, kültürel hafızanın işleyişine ve kolektif kimliklerin inşasına ışık tutmaktadır.

Son olarak bulgular, günümüz politik tartışmalarına da doğrudan yansımaktadır. Orwell'in "Orwellian" kavramının dijital gözetim toplumunda hâlâ güçlü bir analogi olarak kullanılması, Camus'nün "Sisifosyen" figürünün sonuçsuz görünen protesto hareketlerini betimlemek için yeniden dolaşıma girmesi veya "Don Kişotluk" ifadesinin siyasal idealizm ile gerçekçilik arasındaki gerilimi tanımlamak için hâlâ işlevsel olması, edebi metaforların çağlar boyunca geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. Aynı şekilde, Atwood'un Damızlık Kızın Öyküsü ve Huxley'in Cesur Yeni Dünya eserlerinden türetilen kavramlar, modern biyopolitik, toplumsal denetim ve iktidar tartışmalarında hâlâ referans alınmakta ve güncel siyasal söylemde kullanılmaktadır. Bu bağlamda edebiyat, yalnızca tarihsel bir kavramsallaştırma kaynağı değil, aynı zamanda güncel politik dilin de vazgeçilmez bir parçasıdır.

## 5. Sonuç

Bu çalışma, edebiyatın yalnızca estetik veya ideolojik bir alan olmadığını, aynı zamanda politik kavramların üretildiği özerk bir kaynak olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, edebi metinler ve mitolojik anlatıların, soyut politik kategorileri somut figürler ve alegoriler aracılığıyla sembolleştirerek toplumsal hafızada kalıcı hâle getirdiğini göstermektedir. Bu bağlamda "Machiavellizm", "Orwellian", "Don Kişotluk" ve "Sisifosyen direniş" gibi kavramlar, edebiyatın yarattığı karakterler ve metaforlar sayesinde politik söylemin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir.

Edebiyatın politik düşünceye katkısı iki düzlemde değerlendirilebilir. Birincisi, politik gerçeklikleri dramatize ederek iktidar, kriz ve direniş ilişkilerini görünür kılmasıdır. İkincisi ise, bu gerçekliklerin kavramsallaşmasını kolaylaştıracak semboller üretmesidir. Bu bağlamda, Orwell'in "Big Brother" figürü, Machiavelli'nin lider imgesi ya da Goethe'nin Faustvari modernleşme kavramı, politik tartışmaları anlaşılır kılan ve etkisini artıran kavramsal araçlar olarak işlev görmektedir. Bu figürler, hem eleştirel hem de kurucu unsurlar olarak politik söylemin yapısında kalıcı bir yer edinmiştir.

Çalışma, üç temel katkı sunmaktadır. Teorik olarak, edebiyatın kavram üretici işlevini vurgulayarak disiplinlerarası bir çerçeve geliştirmiştir. Yöntemsel olarak, içerik, tematik ve söylem analizi tekniklerinin entegrasyonu sayesinde, edebi figürlerin politik kavramlaşma süreçleri sistematik biçimde açıklanmıştır. Toplumsal düzeyde ise, bu figürlerin kavramsal

işlevi açığa çıkarılarak, güncel politik söylemlerde kullanılan metaforların tarihsel ve kültürel kökenlerine ışık tutulmuştur.

Araştırmanın sınırlılıkları arasında seçilen örneklerin temsili niteliği ve estetik ya da dilbilimsel boyutların kapsam dışında bırakılması yer almaktadır. Gelecek çalışmalarda halk anlatıları, popüler edebiyat ve dijital çağ eserlerindeki politik metaforların incelenmesi, kavram çeşitliliğini ve evrenselliğini daha kapsamlı ortaya koyabilir. Ayrıca farklı kültürlerdeki disiplinlerarası karşılaştırmalar, edebiyatın politik düşünceye katkısının ortak ve farklı yönlerini açığa çıkarabilir.

Sonuç olarak, edebiyat politik düşünceye yalnızca derinlik kazandırmakla kalmaz; politik kavramların üretiminde aktif ve kalıcı bir rol oynar. Machiavelli'nin Prens'inden Orwell'in distopyalarına, Camus'nün alegorik anlatılarından Cervantes'in idealist kahramanına ve mitolojik figürlere kadar uzanan örnekler, politik söylemin kavramsal temellerini güçlendiren referans noktalarıdır. Bu bağlamda çalışma, edebiyatın siyasetin soyut dünyasını somut, kültürel olarak kalıcı ve anlaşılır imgelerle besleyen güçlü bir kavramsal hafıza üreticisi olduğunu desteklemektedir.

### **Kaynaklar**

- Arendt, H. (1963). *On Revolution*. Viking Press.
- Aronson, R. (2004). *Camus and Sartre: The Story of a Friendship and the Quarrel That Ended It*. University of Chicago Press.
- Barthes, R. (1972). *Mythologies*. Hill and Wang.
- Berlin, I. (1996). The Originality of Machiavelli. In H. Hardy (Ed.), *Against the Current: Essays in the History of Ideas* (pp. 25–79). Princeton University Press.
- Bloom, H. (2007). *The Western Canon*. Harcourt Brace.
- Boyle, N. (2000). *Goethe: The Poet and the Age* (Vol. 2). Oxford University Press.
- Camus, A. (1991). *The Myth of Sisyphus* (J. O'Brien, Trans.). Vintage International. (Original work published 1942)
- Camus, A. (1991). *The Plague* (S. Gilbert, Trans.). Vintage International. (Original work published 1947)
- Christie, R., & Geis, F. L. (1970). *Studies in Machiavellianism*. Academic Press.

- Çetin, N. (2009). Türk halk hikâyelerinde kahramanlık ve destan geleneği. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). Türk dünyası epik destan geleneği. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dankoff, R. (1991). An introduction to Ottoman epics. Harvard University Press.
- Davis, D. (2006). Shahnameh: The Persian book of kings. Penguin Classics.
- Dickens, C. (2003). A Tale of Two Cities. Penguin Classics. (Original work published 1859)
- Eagleton, T. (2011). Why Marx Was Right. Yale University Press.
- Foucault, M. (1975). Discipline and punish: The birth of the prison. Vintage Books.
- Freud, S. (1999). Psikanalize giriş dersleri (A. Avni Öneş, Çev.). Payel Yayınları. (Orijinal eser 1916'da yayımlandı)
- Fromm, E. (1968). The Revolution of Hope: Toward a Humanized Technology. Harper & Row.
- Goethe, J. W. von. (2000). Faust: Part One and Part Two (D. Luke, Trans.). Oxford University Press. (Original works published 1808 & 1832)
- Hesiod. (2006). Theogony and Works and Days (M. L. West, Trans.). Oxford University Press. (Original work published c. 8th century BCE)
- Hesiodos. (2006). İşler ve Günler (A. Erhat & A. Kadir, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser MÖ 8. yüzyılda yazıldı)
- Hesiodos. (2006). Theogonia (A. Erhat & A. Kadir, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser MÖ 8. yüzyılda yazıldı)
- Homeros. (2010). İlyada (A. Erhat, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser MÖ 8. yüzyılda yazıldı)
- Homeros. (2011). Odysseia (A. Erhat, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser MÖ 8. yüzyılda yazıldı)
- Irwin, R. (1994). The Arabian nights: A companion. London: Allen Lane.
- Judt, T. (2007). Postwar: A History of Europe Since 1945. Penguin Books.
- Kalpakkı, M. (2014). Osmanlı kültüründe kahramanlık ve gaza ideolojisi. İstanbul: Kitap Yayınevi.

- Kia, M. (2016). *Persian nationalism and the campaign for language purity*. University of Texas Press.
- Lewis, F. D. (2012). *Rumi: Past and present, East and West*. Oneworld.
- Lyon, D. (2007). *Surveillance Studies: An Overview*. Polity Press.
- Machiavelli, N. (2005). *The Prince* (P. Bondanella, Trans.). Oxford University Press. (Original work published 1532)
- Mansfield, H. C. (1996). *Machiavelli's Virtue*. University of Chicago Press.
- Marzolph, U. (2020). *Nasreddin Hodja: From Goha to Nasreddin*. Indiana University Press.
- Marzolph, U., & Van Leeuwen, R. (2004). *The Arabian nights encyclopedia*. ABC-CLIO.
- Meyers, J. (2000). *Orwell: Wintry Conscience of a Generation*. W. W. Norton.
- Ocak, A. Y. (1989). Koroğlu destanı üzerine notlar. *Belleten*, 53(207), 567–582.
- Orwell, G. (2000). *Animal Farm*. Penguin Books. (Original work published 1945)
- Orwell, G. (2013). 1984. Penguin Books. (Original work published 1949)
- Öztürk, A. (2015). Halk edebiyatında iktidar ve adalet temsilleri. *Milli Folklor*, 27(107), 45–59.
- Parini, J. (1995). *John Steinbeck: A Biography*. Holt.
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556–563. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00505-6](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00505-6)
- Riley, E. C. (1986). *Cervantes's Theory of the Novel*. Oxford University Press.
- Rodden, J. (1991). *George Orwell: The Politics of Literary Reputation*. Transaction Publishers.
- Safavi, S. (2006). The metaphors of reed flute: A study of the opening verses of Rumi's Mathnawi. *The Muslim World*, 96(1), 79–91.
- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.
- Sanders, A. (2003). *Charles Dickens: Resurrectionist*. Oxford University Press.
- Schama, S. (1989). *Citizens: A Chronicle of the French Revolution*. Knopf.

Schimmel, A. (1992). *The triumphant sun: A study of the works of Jalaloddin Rumi*. SUNY Press.

Shelley, P. B. (1993). *Prometheus Unbound*. Oxford University Press. (Original work published 1820)

Skinner, Q. (1981). *Machiavelli*. Oxford University Press.

Sophokles. (1996). *Kral Oidipus* (S. Eyüboğlu, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orişinal eser MÖ 5. yüzyılda yazıldı)

Steinbeck, J. (1993). *Of Mice and Men*. Penguin Books. (Original work published 1937)

Yarshater, E. (1988). The Persian epic tradition. *Iranian Studies*, 21(1–2), 5–46.

Zipes, J. (2006). *Why fairy tales stick: The evolution and relevance of a genre*. Routledge.

Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. PublicAffairs.